

Visvado Morkevičiaus nuotrauka

TIKIU, KAD VISKAS BUS GERAI

Su kuratore Ūla TORNAU kalbasi Jūratė STAUSKAITĖ

Jūratė Stauskaitė. *Pamenu tave kaip gerą piešėją. Buvai užsispyrusi, drąsi. Išsaugojau keletą tavo piešinių. Bet dailininke netapai, pasirinkai menotyrininkės kelią. Ar nulėmė tai, kad šeimoje jau buvo menininkė – mama Arūnė Tornau (beje, tuo metu ir mūsų mokyklos dėstytoja)? Ką prisimeni iš Dailės mokyklos laikų?*

Ūla Tornau. Buvau knygų rijkė, į aprašytas istorijas pasinerdavau labai aistringai, keliaudama po įvairiausių pasaulius. Pamenu, kai liepdavo eiti miegoti, nešdavusi knygą į vonią, prausdamasi pasidėdavau taip, kad dar nors kelias minutes pratęščiau tą malonumą. Vėliau mane įtraukdavo ir meno istorija. Išties buvo labai smalsu kuo daugiau sužinoti apie istorinius, filosofinius senųjų meno kūrinių kontekstus, narpliojant juos vaizduotėje. Istorijos, jei gerai parašytos, stipriai veikia mane iki šiol, į jas labai įsijaučiu. Paauglystėje man patikdavo piešti, ypač vienai klausantis muzikos. Piešimas panašiai kaip knygos padėdavo susikurti kitokius pasaulius, kuriuose įdomu būti, atrasti kitokią save. Dar viena sritis – drabužiai. Iki šiol stebiu jų proporcijas, medžiagas, mados ryšį su kultūros procesais. Vienu metu net svarsčiau eiti šia kryptimi. Visas tas sritis kaip priemonę tyrinėti pasaulį ir kurti savus jo modelius atradau, kai lankiau Dailės mokyklą. Galiausiai meno istorijos studijos, viską apjungiančios ir kontekstualizuojančios, atrodė pats akivaizdžiausias pasi-

rinkimas, žadantis patenkinti smalsumą ir godų norą kuo daugiau sužinoti. Visa tai labiausiai susiję su savęs paieškomis, o ne su mamos kūryba. Tiek tada, tiek dabar ieškau kitokių meno pasaulių, negu tie, kuriuos atrado mama – Arūnė Tornau, nors gerbiu ją kaip menininkę, žaviuosi mediatyviu kūrybos procesu, poreikiu nuolatos jame būti. Vis dėlto neįsivaizduoju, kad galėčiau kuruoti jos parodą ar apie ją rašyti.

Iš Dailės mokyklos laikų pamenu daug. Tai buvo labai svarbi patirtis esminiu paauglystės tarpsniu. Neseniai prisiminusi Elonos Lubytės šeštadieniais rengtas aktualių parodų ir meno spaudos apžvalgas, pagalvojau, kad tai puikus formatas, kurį dabar galėčiau pritaikyti savo darbe. Tai vyko apie 1994-uosius, kai Lietuvos menas stebino įvairove, tai buvo energijos kupinas transformacijų laikas, traukte traukęs pasijungti prie tos energetikos.

Menotyrininko (ar dailės kritiko) statusas menininkams asocijuojasi su kažkuo, ko reikėtų šiek tiek prisibijoti. Na, maždaug – „verčiau nesipykime“. Šiaip ar taip, viešai ištartas žodis veikia stipriau negu vaizdas, o ir žodžiui pritari arba jį paneigti reikia kur kas daugiau pastangų negu pakabinti ar nukabinti paveikslą. Taigi draugystė su menininkais (galbūt) yra šiek tiek komplikotas dalykas? Tarsi santykis, jaučiant tam tikrą barjerą...

Dabar kritikos tekstų rašau nedaug, mano santykis atsiskleidžia per kuratorinę veiklą. Ir kuruoti, ir reflektuoti savo ar savo institucijos parodas vienu metu būtų sudėtinga.

Meno kritiko ir menininko santykis idealiu atveju įdomiausias tada, kai tampa geru bendradarbiavimu. Deryboms tarpusavyje dėl galios čia neturėtų būti daug vietos. Tačiau suprantu, kad Lietuvoje, kur meno scena tokia maža, kur visi vieni kitus pažįsta, kritikams tenka ypač keblus vaidmuo. Viena vertus, kritika neturi simbolinės galios išties daryti įtaką menui, nes tiesiog nėra nei rinkos, nei galerijų sistemos, o kartu per mažai ir meno kritikos tekstų, kurie iš tikrųjų kažką lemtų. Esant tokiai padėčiai, kritika labai dažnai tiek rašoma, tiek ir priimama nekonstruktyviai, pernelyg asmeniškai. Todėl jaučiu didelį poreikį ir matau galimybę plėtoti šią sritį, kad atsirastų intelektualiai meno kritika, skatinanti sveiką konkurenciją tarp intelektualinių, socialinių, politinių sluoksnių. Ne tik meno erdvėje, bet ir viešajame gyvenime to labai trūksta.

Pastaruju metu išnykus (ar nykstant) individualizmui – autorinio stiliaus atžvilgiu, – atrodo, gana sudėtinga išskirti lyderius. Bent jau to nesijaučia spaudoje, nes dauguma straipsnių (nors ir tų apgailėtinais mažai) tėra tik pliki atpasakojimai arba tarptautinių žodžių ir žinių demonstravimas.

Gal klystu – matau situaciją ne tik iš šalies, bet ir iš realaus amžiaus skirtumo perspektyvos. Ar nepasiūlgsti kažko „pastovaus“ ir „tikro“ iš praeities? Ar didžiama pribloškiančių meninių veiksmų neprimena tiesiog karnavalo?

Manau, tiek dabar, tiek visada mene ir kitose srityse tikrų meistrų būna labai nedaug. Tačiau tam, kad jie užaugtų, reikalinga palaikanti aplinka, kiti kūrėjai, kurie padeda, dėsto, kalbasi, kuria erdves ir galimybes atsiskleisti talentams. Žinoma, mūsų laikas išsiskiria dar ir tuo, kad visi siekia pade-

monstruoti savo kūrybiškumą, be to, gali tai daryti, nes įvairiausias kūrybos priemonės yra po ranka. Matome labai daug įvairios, dažnai neprofesionalios vaizdinės produkcijos, jos antplūdis vargina, darosi sunku paveikti publiką emociškai. Bet aš to net nevertinu kaip meninio rezultato, gal svarbesnis pats procesas, įvairiai fiksuojant būtį, tiesiog apie ją kalbant.

Tavo veikla rodo, kad esi labiau meninio veiksmo organizatorė negu vertintoja. Ar kuratorius – irgi kūrėjas, ne vien „aptarnaujantis personalas“?

Kuratorinė veikla man įdomi dar ir tuo, kad galima nusistatyti santykį su menininku, su paroda, su žiūrovais. Vienas kuratorius gal prisiims daugiau menininko funkcijų, „režisuos“ parodą, pasitelks ją kaip erdvę savo tyrinėjimams, eksperimentams. Man svarbi pirminė kuratoriaus termino etimologija – jis yra globėjas. Pristatydama menininką, kurio kūryba tikiu, bandau maksimaliai įsiklausyti, įsijausti į pokalbį. Idealiu atveju tai bendradarbiavimas, užmezgant asmeninį santykį. Tai gali būti ilgalaikė patirtis, keičianti požiūrius į pasaulį. Naujos parodos atsiradimo laikotarpiu eini ir nežinai, kur nueisi. Tai gali būti labai intensyvus, net sekinantis kelias, bet jis sužadina įkvėpimą.

Ne apie žodžius. 2015. Parodos ŠMC fragmentas

Andrejus Vasilenko nuotrauka

Ar nemanai, kad meninis gyvenimas būtų įvairesnis, net provokatyvesnis, jeigu į šiuolaikinius procesus būtų įtraukiami ir „dinozaurai“, kadaise buvę avangardistai? Dauguma jų dar gyvi ir gyvai daro kažką gyvo. Taigi šiuolaikiškumas įgautų ne tik realaus esmo dimensiją, bet ir (gal) sukeltų intrigą, pagaliau nugesintų nesveiką apmaudą ir priešpriešą tarp įvairių kartų, kas – neslėpim – dvelkia giliu provincialumu.

Įvairiems laikmečiams priklausančių menininkų kūrybą derinti parodose yra net savotiškas *trendas*. Pastaruoju metu ta kryptimi daug dirbama. Šiuolaikinio meno atstovai kviečiami „įsiterpti“ į muziejines ekspozicijas, teminėse parodose gretinami įvairių kartų menininkai, net neprofesionalai, bandoma ardyti susiklosčiusias hierarchijas. Tokia buvo ir garsiosios *Documenta 13* kuratorių strategija, o neseniai ŠMC vykusių grupinę parodą „Tamsūs laikai“ pradėjo Kazė Zimblytės tapyba. Šiuo metu ieškoma iki šiol marginalizuotų praktikų, akivaizdus ypatingas susidomėjimas vyresniosios kartos menininkų kūryba, iš naujo atrandamos asmenybės, užgožtos vyrų menininkų, bet šiandien atrodančios gal net aktualiau už juos. Šie poslinkiai tiesiog atliepia dabarties sumaištį, kai paaiškėjo, kad šimtmečius karaliavęs racionalus požiūris į pasaulį nebeveda jame gyventi. Ieškoma alternatyvų, pirmiausia tyrinėjant kitokią – intuityvesnę moterų patirtį ir kūrybinę praktiką, archajiškus mokymus, kurie anksčiau buvo marginalizuoti. Vyresnioji lietuvių menininkų karta irgi dar bus atrasta, nes turima istoriografija nebeveikia, daug ką reikės perrašyti. Bus atrasti ne tik tie autoriai, kuriuos nutyli istorija, sukonstruota prieš kelis dešimtmečius, ji pati turės būti perrašoma, tų istorijų atsiras daugiau. Tiesiog reikia naujų tyrimų. Jauni menotyrininkai ir kuratoriai nebežino autorių, kurie aktyviai kūrė vos prieš kelis dešimtmečius, – viską reikės atrasti iš naujo. Be abejo, eisime į dirbtuves, ypač vyresnių menininkų, tai būtiniausia ir įdomiausia mūsų darbo dalis.

Daug metų dirbi šiuolaikinio meno tvirtovėje – ŠMC. Šiai kontroversiškai vertinamai institucijai būdingas tam tikras atviras uždarumas – tarsi savotiška „maso-

nų“ ložė. Kartais sunku atsekti, ar tai, kas ten vyksta, turi pretenzijų pristatyti jau seniai prigesusį avangardą, ar yra tiesiog atsainus „savos chebros“ paglobojimas tarp vienos kitos tikrai atraktyvios ekspozicijos (tokia laikau, pavyzdžiui, „Galvą su daug minčių“).

Suprantu, kad, būdama institucijos atstovė, negali kalbėti visai atvirai. Bet nuomonė „iš vidaus“ būtų įdomi. Be to, gal po ŠMC remonto ketinama paremontuoti ir ateities viziją?

Iš tiesų sudėtinga kalbėti „iš vidaus“, bet pabandyčiau. ŠMC kaip uždaros, arogantiškos erdvės įvaizdį lemia suinteresuotas požiūris, siekiant konkrečių tikslų. Viena vertus, ŠMC tikrai galėtų tapti atviresnis ir bandome tai užtikrinti. Kita vertus, ne visi aplinkos lūkesčiai irgi pagrįsti. XX a. 10-ojo dešimtmečio pradžioje įsisteigęs Šiuolaikinio meno centras orientavosi į tarptautinį meno lauką, tapo jo dalimi, tarptautiškai svarbia, gerbiama institucija. ŠMC tarptautinis statusas buvo ir tebėra didžiulis viso Lietuvos meno laimėjimas. To pasiekti nebūtų buvę įmanoma, neapsibrėžus aiškios krypties, profilio, stiliaus. Jokia institucija negali būti tokia atvira, kad patenkintų visus visų poreikius, todėl institucijų turėtų būti daug ir įvairių. Atrodo, pamažu jų atsiranda. Neatsiejama ŠMC įvaizdžio dalimi yra tapęs pats pastatas, todėl jo rekonstrukciją suvokiame kaip galimybę atsinaujinti, ieškome būdų, kaip galėtume atviriau, draugiškiau dirbti, tiek imdamiesi naujų edukacinių programų, tiek pertvarkydami savo komunikaciją ir kai kurias vidinės struktūros dalis.

Šią vasarą pirmąkart pradėjome rengti stovyklas vaikams ir paaugliams. Liepos pradžioje atidarėme kelias parodas, kurios atskleidžia aspektus, svarbius pačiai meno institucijai. Arthuras Jafa, šiuo metu vienas svarbiausių menininkų, tyrinėjančių rasizmo istoriją ir aktualijas, savo paroda ŠMC plėtoja aktualias politines diskusijas. Jauno lietuvių menininko Kipro Dubausko didžiulė personalinė paroda ant ŠMC stogo visą pastato fasadą apglėbė pastoliais – taip reaguojama tiek į karantino iškreiptą viešosios erdvės supratimą, tiek į būsimą pastato rekonstrukciją bei laukiamus institucijos pokyčius.

Ačiū už pokalbį ir sėkmės! ■